

Warchałowski, Krzysztof

Wymogi prawne prowizji kanonicznej w Kodeksie Prawa Kanonicznego Benedykta XV i Jana Pawła II

Studia Teologiczne 18, 431-440

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. KRZYSZTOF WARCHAŁOWSKI

WYMOGI PRAWNE PROWIZJI KANONICZNEJ W KODEKSIE PRAWA KANONICZNEGO BENEDYKTA XV I JANA PAWŁA II

Wstęp

Kościół jest Ludem Bożym, a więc społecznością opartą na fundamencie niezmiennego w swej istocie prawa ewangelicznego. Z drugiej strony jest to jednak wspólnota ciągle żywa, charakteryzująca się niezwykle dynamicznym, Jeśli dodamy do tego przemiany społeczne jako następstwo dwóch wojen światowych, niebywale wynalazki techniki i nauk współczesnych a także głębokie przemiany w każdej niemal dziedzinie życia to okaże się, że 50 lat istnienia Kodeksu Prawa Kanonicznego promulgowanego w 1917 r. przez papieża Benedykta XV, który w swoich głównych zarysach okazał się być nacechowany mądrością i słuszością prawną, jest okresem wystarczająco długim, aby dokonać odnowy niektórych pozycji prawodawstwa kościelnego.

Z soborowych tendencji reformatorskich wynika konieczność, aby odnowiona kanonistyka okazywała dobitniej cechy dla Kościoła znamienne, do których należą: słuszość prawną, personalizm, spirytualizm, przystosowalność i tradycja.

Do dziedzin prawodawstwa kościelnego wymagających najgłębszej reformy należy sprawa nowych rozstrzygnięć w zakresie ustanawiania i obsadzania stanowisk kościelnych. Tendencje te znalazły swój wyraz w promulgowanym w 1983 r. przez papieża Jana Pawła II Kodeksie Prawa Kanonicznego.

1. Pojęcie prowizji kanonicznej

Pod pojęciem prowizji kanonicznej (*canonica provisio*) rozumie się akt prawny dokonany przez kompetentnego przełożonego, którym powierza się

wakujący urząd kościelny oznaczonej osobie zgodnie z przepisami prawa. Bez prowizji kanonicznej nie można otrzymać urzędu kościelnego¹.

Tak rozumiane powierzanie urzędów kościelnych może odbywać się w sposób określony przez prawo i wtedy zwie się prowizją zwyczajną (*ordinaria*), lub też przybiera charakter nadzwyczajny (*extraordinaria*) jeśli przebiega w szczególny sposób.

Stosuje się też podział na prowizję niezależną (*libera*), gdy kompetentna władza nie tylko nadaje tytuł ale i wybiera kandydata na urząd oraz prowizję zależną (*necessaria*), kiedy kompetentny zwierzchnik tylko nadaje tytuł, a ktoś inny wyznacza osobę. Innym stosowanym podziałem kanonicznego powierzania urzędów kościelnych jest rozróżnienie na prowizję całkowitą (*plena*), gdy w całości spełniona jest przez jednego przełożonego lub częściową (*minus plena*) jeżeli zależy od kilku osób niezależnych pod tym względem od siebie.²

Właściwie pojęta prowizja kanoniczna składa się z 3 elementów:

- 1) wyznaczenie osoby (*designatio personae*)
- 2) nadanie tytułu (*collatio tituli*)
- 3) wprowadzenie w posiadanie (*missio in possessionem*)

Ad. 1. Akt ten dokonuje się przez swobodną nominację ze strony wyższego przełożonego w wypadku prowizji niezależnej. Kandydata wyznaczyć może także kolegium wyborcze poprzez wybór bądź postulację, władza państwowa przez nominację albo patron dokonujący prezentacji. Zreformowane prawodawstwo kościelne obecnie nie przyznaje władzom świeckim żadnych praw czy przywilejów co do nominacji osób na stanowiska w Kościele. Również prawo prezentacji wynikające z patronatu może zaistnieć jedynie w wyjątkowych wypadkach. Wpływ bowiem tych czynników na obsadę funkcji kościelnych nie sprawdził się w życiu³. Osoba wyznaczona w

¹ Por. KPK 1983 kan. 146, 147 - KPK 1917 kan. 147 § 1, 2. Termin prawny „*provisio canonica*” oddawano przez polskie słowa „obsadzanie” lub „przydzielenie”. Choćby etymologicznie terminy te są bliższe łacińskiemu odpowiednikowi to jednak chcąc podkreślić funkcję i zadania urzędu kościelnego tłumaczy się go jako „powierzanie” co suponuje pewne zaufanie do osoby wytypowanej na to stanowisko jak również uwydatnia bardziej, że sprawowanie urzędu służyć ma wspólnocie kościelnej, która ten urząd powierza. Kwestia ta została bardzo mocno podkreślona przez dokumenty soborowe. (por. Żurkowski, Problem władzy i powierzania urzędów w Kościele katolickim, Kraków 1985, s. 198 – 199; zob. A. Jougan, Słownik kościelny łacińsko-polski, Poznań 1958, s. 553).

² Por. F. Bączkowski, Prawo kanoniczne, t. 1, Opole 1957, s. 355. Odnosnie wspomnianej prowizji nadzwyczajnej (*extraordinaria*) to została ona uchylona przez obecne prawodawstwo kościelne o czym będzie mowa w następujących paragrafach.

³ Zob. Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele „*Christus Dominus*” (odtąd DB) w: Sobór Watykański II, Konstytucje, Dekrety, Deklaracje, Poznań, 1968 r., nr 20, 28, 31 oraz Paweł VI, Motu proprio „*Ecclesiae sanctae*” (odtąd: MPES), AAS (1966) 763, nr 9

jakimkolwiek z wyżej wymienionych sposobów nabywa uprawnienia tzw. „*ius ad rem*” dające prawo żądania, aby urząd został jej nadany⁴.

Ad. 2. Drugi akt stanowi właściwe przekazanie władzy lub kompetencji i z tej racji jest najważniejszym elementem w kanonicznej prowizji. Może on być dokonany tylko i wyłącznie przez władzę kościelną wprost, bądź na mocy samego prawa. Nikomu innemu takie uprawnienie nie może zostać udzielone. Dzięki tej czynności prawnej wyznaczona osoba otrzymuje prawo „*ius in re*”, czyli jakoby kanoniczne zalegalizowanie posiadanego urzędu oraz wiążących się z tym stanowiskiem uprawnień⁵.

Ad. 3. Trzecim elementem jest wprowadzenie w posiadanie, które zwie się inaczej kanonicznym objęciem urzędu. Jest to akt przez który osoba mianowana na urząd przejmuje go w aktualne posiadanie. Urząd stanowi funkcję publiczną dlatego nikt nie może go objąć własną powagą. Wymagane jest kanoniczne przedstawienie wyznaczonej osoby konkretnej wspólnocie. Prawodawstwo przedsoborowe stawiało wymóg prawnego wprowadzenia tylko w przypadku urzędów beneficjalnych, w pozostałych zaś akt ten nie był konieczny⁶. Nowy kodeks utożsamia zasadniczo ten trzeci element prowizji kanonicznej z rozpoczęciem urzędowania⁷. W przypadku poszczególnych aktów prowizji (np. wprowadzenie biskupa czy proboszcza na urząd) istnieją jednak pewne kanony, które określają tę czynność prawną⁸.

Każdy z wyżej wymienionych elementów kanonicznego powierzenia urzędów w Kościele nie we wszystkich przypadkach musi być czynnością prawną samoistną. Pierwsza i druga część zbiega się często w jeden akt prawny. Dzieje się tak w przypadku prowizji niezależnej, gdzie ten sam przełożony zarówno wyznacza osobę jak i nadaje jej tytuł. Wyjątek stanowi tu przypadek, w którym dany zwierzchnik kościelny zgodnie z wymogiem prawa musi przekonsultować sprawę kandydata z zainteresowanymi osobami⁹. Prawne dopełnienie wymienionych elementów wymagane jest zarówno do ważnego, jak i godziwego wykonywania powierzonych urzędów. Przypadek będący wyjątkiem jest zazwyczaj umotywowany i obwarowany konkretnymi przepisami. Warto także dodać, że istnieją stanowiska kościelne, które nie wymagają żadnego nadania ze strony zwierzchniej władzy. Dzieje się tak w przypadku administratora diecezji (dawny wikariusz kapitulny), który po przyjęciu wyboru otrzymuje władzę i nie potrzebuje niczyjego zatwierdzenia¹⁰.

⁴ Zob. M. Ż u r o w s k i , Hierarchiczne funkcje zarządzania Kościołem, Warszawa 1979, t. 1, s. 215.

⁵ Zob. E. S z t a f r o w s k i , Prawo kanoniczne w okresie odnowy soborowej, Warszawa 1976, t. 1, s. 226.

⁶ KPK 1917 kan. 1443; por. F. B ą c z k o w i c z , dz. cyt., 355

⁷ Por. T. P a w l u k , Prawo kanoniczne według kodeksu Jana Pawła II , t. 1, Zagadnienia wstępne i normy ogólne, Olsztyn 1985, s. 302.

⁸ Zob. KPK 1983 kan. 382, 527.

⁹ Por. M. Ż u r o w s k i , Problem władzy ... dz. cyt., 205

¹⁰ Por. KPK 1983 kan. 427 § 2 - KPK 1917 kan. 428.

Prowizja kanoniczna, aby osiągnąć prawomocność, musi spełniać kilka ogólnych warunków określonych przez prawo. Dotyczą one: urzędu, osoby kandydata, kompetentnego przełożonego dokonującego kanonicznego powierzenia urzędu, aktu nadania.

2. Wymogi stawiane wobec kandydata na urząd

Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez Benedykta XV stawia pewne warunki wobec osób pretendujących do piastowania urzędów w Kościele. Musiały to być osoby duchowne, obdarzone przymiotami wymaganymi przez prawo powszechne, partykularne lub fundacyjne. Z kandydatów należało zawsze wybrać zdatniejszego nie zważając na osoby. Brak wymaganych przymiotów powodował nieważność nadania, jeżeli żądane cechy były do ważności powierzenia. Poza tym nadanie było ważne, lecz mogło być cofnięte dekretem kompetentnej władzy¹¹.

Prawodawstwo przedsoborowe nakładało też na ordynariuszy obowiązek przeprowadzenia badania kandydata nawet w formie egzaminu, które stwierdziłoby Jego zdatność na konkretny urząd. Działo się tak jeżeli wymagało tego prawo lub powierzone stanowisko, bądź też sam ordynariusz uznał to za stosowne¹². Godnym podkreślenia jest także fakt, że tylko osoby duchowne (clerici) mogły posiadać jurysdykcję, urzędy oraz beneficja kościelne¹³.

Kodeks Jana Pawła II wprowadza tu istotną modyfikację. Kandydat na stanowisko kościelne nie musi już być osobą duchowną, lecz powinien pozostawać we wspólnocie Kościoła oraz odznaczać się wymaganymi przymiotami.¹⁴ Niektóre bowiem urzędy mogą być powierzane odpowiednio przygotowanym osobom świeckim (np. urząd sędziego, notariusza).¹⁵ Fundamentalnym warunkiem stawianym obecnie kandydatowi na urząd w Kościele jest domaganie się od niego pozostawania we wspólnocie Kościelnej, co ma przejawiać się nie tylko w formie zewnętrznej, ale w realnym i pełnym uczestniczeniu w życiu danej wspólnoty. Osoba nie włączona w społeczność ludu Bożego nie spełnia podstawowego i najważniejszego wymogu do przyjęcia jakiegokolwiek stanowiska kościelnego.¹⁶ Istnieją jednak urzędy związane z pełnym duszpasterstwem. Takiego urzędu nie można

¹¹ Por. KPK 1983 kan. 149 § 2 - KPK 1917 kan. 153.

¹² Por. KPK 1983 kan. 521- KPK 1917 kan. 149.

¹³ KPK 1917 kan. 118; por. F. B a c z k o w i c z, dz. cyt. 560. Przynależność do stanu duchownego należała do elementów istotnych w rozumieniu urzędu kościelnego przed Soborem Watykańskim II, skoro znalazła ona nawet swój wyraz w jego definicji (Zob. KPK 1917 kan. 145).

¹⁴ KPK 1983 kan. 149 § 1

¹⁵ P a w e ł VI, Motu proprio „Causas matrimoniales” PPK nr 462-516, t. I, z. 1 s. 218 n.; KPK 1983 kan. 228 § 1, 129 §2 oraz 1424.

¹⁶ Por. M. Ż u r o w s k i, Problem władzy ... dz. cyt., 208 n.

ważnie nadać osobie nie posiadającej święceń z tej racji, że kandydat nie mógłby wypełnić powierzonej mu funkcji.¹⁷ Wyjątkiem są kraje, gdzie istnieje urząd stałego diakona, który pod zwierzchnictwem biskupa lub kapłana odpowiedzialnego za działalność duszpasterską na danym terytorium może pełnić funkcje duszpasterskie.¹⁸ Prawodawstwo kościelne przed Vaticanum II wśród przymiotów wymaganych od kandydatów na urząd w kościele wyliczało na pierwszym miejscu prawne pochodzenie (*natales legitimi*), którego brak stanowiło przeszkodę bezwzględną do otrzymania stanowiska kardynała, biskupa, opata, oraz prałatur udzielnych. W odniesieniu do innych urzędów oraz do święceń kapłańskich stanowiło to przeszkodę pośrednią, która mogła być dyspensowana przez Stolicę Apostolską lub ordynariusza.¹⁹ Dokumenty posoborowe przeszkodę tę uchylają, lub odnoszą ją już tylko do urzędu kardynałów oraz przypadków nieślubnego pochodzenia z cudzołóstwa lub świętokradztwa w wypadkach publicznych. Dlatego przeszkoda ta po reformie prawa kanonicznego przestała mieć większe znaczenie.²⁰

Jeśli chodzi o wiek pretendentów do stanowisk kościelnych, został on wyznaczony w prawie kanonicznym dla poszczególnych urzędów. Ogólnie należy powiedzieć, że dawne prawo kodeksowe stawiało wymagania ukończenia 30 lat dla osób pełniących niektóre funkcje. Dotyczyło to biskupa ordynariusza, wikariusza kapitulnego (obecnie administrator apostolski), wikariusza generalnego czy oficjała sądu.²¹ Według nowego prawa nie może ważnie być mianowany biskupem ani wybrany administratorem apostolskim, kto nie posiada przynajmniej 35 lat życia.²² Zmiana ta związana jest z wymogiem szczególnej odpowiedzialności jaka towarzyszy wypełnianiu tychże zadań, implikuje pewną dojrzałość oraz doświadczenie życiowe. W pozostałych przypadkach dawne ograniczenia zostały zachowane.²³ Dla innych stanowisk wiek kandydatów został ustalony pośrednio. Do pełnienia tych funkcji koniecznym jest bowiem posiadanie święceń diakonatu lub prezbiteratu, których dolną granicę wiekową wyraźnie określono. Do kapłaństwa dopuszcza się tych, którzy oprócz dopełnienia pozostałych wymogów ukończyli 25 rok życia. Diakonem natomiast można zostać mając ukończone 23 lata (w dawnym kodeksie 24).²⁴

¹⁷ Por. KPK 1983 kan. 150.

¹⁸ Zob. P a w e ł V I , Motu proprio „Sacrum diakonatus ordinem” PPK nr 462-516, t. I, s. 23 n. Funkcja stałego diakona została przywrócona przez Sobór Watykański II. Urząd ten może istnieć w krajach, które na wniosek Konferencji Episkopatu otrzymują na to zezwolenie Stolicy Apostolskiej (zob. Konstytucja dogmatyczna o Kościele “Lumen gentium” w: Sobór Watykański II, Konstytucje...dz. cyt., nr 29).

¹⁹ Zob. F. B a c z k o w i c z , dz. cyt. 359.

²⁰ MPES, AAS 58/1966/ 763, nr 9; por. F. P a s t e r n a k , Urzędy i beneficja kościelne. Majątek kościelny, Warszawa 1970, s. 49.

²¹ KPK 1917 kan. 331 § 1, 434 § 1, 367 §1, 1573 § 4.

²² KPK 1983 kan. 378 § 1, 425 §1.

²³ KPK 1983 kan. 142 § 4, 478 § 1.

²⁴ Por. KPK 1983 kan. 1031 §1- KPK 1917 kan. 970.

Oprócz wymienionych warunków do objęcia urzędu w Kościele koniecznymi są także: odpowiednia wiedza (*litterarum scientia*) jaką musi się wykazać kandydat oraz nienaganność życia (*vitae integritas*). W pierwszym wypadku chodzi nie tylko o ogólną elokwencję, jaką powinien posiadać każdy kapłan legitymujących się ukończeniem studiów seminaryjnych oraz złożeniem koniecznych egzaminów po święceniach kapłańskich. Przepisy prawne w niektórych wypadkach określają ściśle wykształcenie, żądając od pretendenta na dane stanowisko kościelne stopnia naukowego w określonej dziedzinie.

Tak więc kandydat na urząd biskupa powinien posiadać doktorat lub licencjat z teologii albo prawa kanonicznego, bądź przynajmniej być biegłym w wymienionych dyscyplinach.²⁵ Kodeks promulgowany w 1917 r. polecał dawać pierwszeństwo do piastowania urzędów tym, którzy posiadają określone stopnie akademickie lub osiągnęli lepsze wyniki w egzaminach składanych po święceniach prezbiteratu.²⁶ Także prawo kanoniczne posoborowe stanowi „aby prezbiterzy byli dojrzałi w wiedzę czerpiąc jej źródła z rozważania Pisma Św. oraz ze studiowania Ojców, Doktorów Kościoła oraz innych dokumentów Tradycji”.²⁷ Należy zwrócić uwagę, że dokumenty soborowe dobitnie podkreślają służebność Kościoła, a co za tym idzie i każdej instytucji wchodzącej w Jego skład.

Nienaganność życia jest koniecznym warunkiem, jaki powinni spełniać piastujący stanowiska kościelne szczególnie jeżeli pełnione przez nich funkcje są wyeksponowane w społeczności ludu Bożego. Prawo kodeksowe zarówno przed jak i posoborowe podają zgodnie zespół ogólnych norm zabraniających sprawowania urzędów kościelnych przez osoby ekskomunikowane, suspendowane, obłożone interdyktem osobistym.²⁸ Kodeks Benedykta XV zaleca nie dopuszczać do stanowisk kościelnych duchownych, którzy nie cieszą się dobrym imieniem wśród wiernych (a więc chodzi nie tylko o obłożonych sankcjami kościelnymi).²⁹ Warto zwrócić uwagę, że kodeks Jana Pawła II dodaje w tej materii nowe postanowienia: pozwala usunąć proboszcza z parafii, jeżeli jego posługiwanie okazuje się szkodliwe lub przynajmniej bezowocne, nawet gdy zainteresowany nie jest winny istniejącego stanu rzeczy. Przez analogię można przypadek ten przenieść na inne urzędy kościelne mające służyć określonej celowi w społeczności Kościoła.³⁰

²⁵ Por. KPK 1983 kan. 378 § 1- KPK 1917 kan. 331 § 1.

²⁶ Zob. KPK 1917 kan. 130 § 2 ; por. F. P a s t e r n a k , dz. cyt., s. 52

²⁷ Dekret o posłudze i życiu kapłanów “Presbiterorum ordinis” w: Sobór Watykański II, Konstytucje..., dz. cyt., nr 19.

²⁸ Por. KPK 1983 kan. 1331 § 1, 1332, 1333 - KPK 1917 kan. 2265 § 1 i 2 2283, 2275.

²⁹ Zob. KPK 1917 kan. 2294 § 2.

³⁰ Zob. KPK 1983 kan. 1748; por. M. Ż u r o w s k i , Problem władzy ... dz. cyt., s. 211.

3. Warunki prowizji kanonicznej ze strony urzędu kościelnego

Powierzenie urzędu, który nie jest wolny (czyli wakujący) jest nieważne na mocy samego prawa i nie zyskuje ważności po jego opróżnieniu.³¹ Wyjątek stanowi tu jedynie mianowanie przez Stolicę Apostolską biskupa koadiutora z prawem następstwa.³² W nowym prawie kodeksowym pojawia się pojęcie urzędu nadawanego na określony czas. Jego powierzenie może dokonać się w ciągu sześciu miesięcy przed upływem czasu na jaki został powierzony, a prowizja uzyskuje moc prawną od dnia zawakowania.³³

Prawo kościelne domaga się zawakowania prawnego i faktycznego (*de iure et de facto*). Dane stanowisko wakuje prawnie jeżeli nikomu nie zostało ono nadane, a ktoś je bezprawnie posiada. Z opróżnieniem zaś faktycznym mamy do czynienia wówczas, gdy jakaś osoba ma prawo do danej funkcji, ale nie objęła jej jeszcze w posiadanie lub niesłusznie została z niej usunięta. W przypadku wykazania bezprawnego zatrzymania prawnie wakującego stanowiska może ono zostać powierzone pod warunkiem, że zostało właściwie stwierdzone jego bezprawne posiadanie, o czym należy wspomnieć w akcie nadania.³⁴ Gdyby chodziło o przyrzeczenie nadania jakiegoś urzędu (*promissio officii*), nawet przez kompetentnego zwierzchnika, to nie powoduje ono żadnego skutku prawnego.³⁵ Nie wolno powierzać nikomu dwóch lub kilku stanowisk niepołączonych (*officia incompatibilia*), tzn. takich, które nie mogą być wykonywane równocześnie przez tą samą osobę. Są nimi przeważnie funkcje duszpasterskie, z którymi złączony jest obowiązek rezydowania.³⁶ W przypadku innych urzędów niejednokrotnie uzasadnionym staje się powierzenie jednej osobie kilku zadań, zwłaszcza przy podkreśleniu usług międzydiecezjalnych w posługach kapłanów. W szczególnych okolicznościach, kiedy przemawiają za tym określone względy Stolica Apostolska może zadecydować nawet o połączeniu stanowisk związanych z duszpasterstwem.³⁷

Kumulacja urzędów w kościele była powszechnie praktykowana w średniowieczu, ze względu na dochody płynące z beneficjów. Sobór Trydencki wprowadził obowiązek rezydencji, co znalazło potwierdzenie w dawnym prawie kodeksowym. Kanonistyka po Vaticanum II przejęła te normy kierując się przede wszystkim racjami duszpasterskimi, pomijając kwestię uposażenia, której poprzedni kodeks poświęcał wiele uwagi.

³¹ Por. KPK 1983 kan. 153 § 1, 2 - KPK 1917 kan. 150 § 1.

³² Por. KPK 1983 kan. 409 § 1 - KPK 1917 kan. 1433.

³³ Zob. KPK 1983 kan. 154 § 2.

³⁴ Por. KPK 1983 kan. 154 - KPK 1917 kan. 151.

³⁵ Por. KPK 1983 kan. 153 § 3 - KPK 1917 kan. 150 § 2.

³⁶ Por. KPK 1983 kan. 152 - KPK 1917 kan. 156, 188 § 3.

³⁷ Por. F. P a s t e r n a k , dz. cyt. s. 60.

Ostatnim wymogiem prawa kodeksowego dotyczącym urzędów kościelnych jest stwierdzenie kanonu zawartego w Kodeksie Benedykta XV, że „urzędy do których przywiązane jest duszpasterstwo nie mogą być ważne nadane tym, którzy nie posiadają święceń.”³⁸ Kodeks Jana Pawła II wyraża tę samą myśl słowami: „kto nie posiada święceń kapłańskich nie może pełnić urzędu związanego z duszpasterstwem”.³⁹ Pozornie został postawiony ten sam warunek. Jednak obecne prawodawstwo na pierwszym miejscu stawia osobę, a dawniej czyniło to z urzędem. Świadczy to o wyraźnym kroku jaki zrobiła kanonistyka w kierunku personalistycznego traktowania godności w kościele.

4. Wymogi stawiane przez prawo wobec dokonującego kanonicznego powierzenia urzędu

Akt prawny, jakim jest kanoniczne nadanie stanowiska kościelnego, może zostać spełniony przez właściwą władzę kościelną, która tę czynność prawną musi przeprowadzić zgodnie z przepisami prawa. Pod pojęciem „właściwej władzy” rozumie się tę, która jest kompetentna erygować urzędy, dokonywać w nich zmian oraz znoszenia.⁴⁰ Wyjątek od tej zasady możliwy jest w przypadku kiedy autorytet kościelny ustanawia urząd, a inny niższy prawnie posiada uprawnienia do powierzania go konkretnemu kandydatowi. W poprzednim kodeksie znacznie częściej, między innymi z racji prawa nominacji oraz patronatu, kto inny ustanawiał urząd, a kto inny dokonywał aktu powizji. Po ostatnim soborze uchylone bądź ograniczone zostały przywileje i uprawnienia osób trzecich, a rozszerzona została władza biskupa, który obecnie skupia w swoich rękach w znacznie szerszym zakresie prawo zarówno erekcji jak i powierzania podległych funkcji kościelnych.⁴¹

Od kompetentnej władzy wymaga się ponadto, aby nie pozostawiała długo nie obsadzonych stanowisk kościelnych szczególnie tych związanych z duszpasterstwem. Jeżeli prawo nie postanawia inaczej, nie powinno się odkładać powierzania urzędu dłużej niż 6 miesięcy.⁴² W myśl dawnego prawa kodeksowego zwierzchnik (ordynariusz), który przyjął zrzeczenie lub wydał wyrok pozbawiający, w wyniku czego urząd został opróżniony, nie mógł nadać go domownikom, krewnym i powinowatym do 2 stopnia zarówno swoim, jak i rezygnującego.⁴³ Norma ta wyraźnie sprzeciwia się nepotyzmowi, co było wyjątkowo ważne w przypadku systemu beneficjalne-

³⁸ KPK 1917 kan. 154

³⁹ KPK 1983 kan. 150

⁴⁰ Por. KPK 1983 kan. 148 - KPK 1917 kan. 147 § 2.

⁴¹ Zob. DB nr 28, MPES, nr 18.

⁴² Por. KPK 1983 kan. 151 - KPK 1917 kan. 155.

⁴³ Zob. KPK 1917 kan. 157

go. Chociaż obecny kodeks pomija ten kanon i nie daje w tej kwestii konkretnych ograniczeń, to jednak sprawa likwidacji nepotyzmu wydaje się być nadal aktualną. W wypadku kiedy kompetentna władza zwierzchnia zaniebuje się lub posiada przeszkodę odnoszącą się do nadania jakiegoś urzędu, prowizji kanonicznej może dokonać ktoś inny określony przez prawo. Osoba ta nie otrzymuje jednak żadnej władzy nad obejmującym daną funkcję, której pozycja prawna pozostaje nienaruszona.⁴⁴ Również w przypadku symoniackiego nadania urzędu przez kompetentnego przełożonego prowizja na mocy samego prawa jest nieważna. Zarzut ten w dawnym prawodawstwie dotyczył także uszczuplenia lub domagania się przez zwierzchnika części dochodów, jakie wynikały z racji posiadania beneficjum. Jako symonia potępiane było także płacenie odszkodowania oraz opłaty nałożone na duchownego przy prowizji kanonicznej na rzecz zwierzchniej władzy czy patrona. Zauważalnym jest, że kodeks przedsoborowy kwestie odnoszącą się do spraw materialnych traktował bardziej szczegółowo. Racją istnienia tych kanonów było uniknięcie wartościowania rzeczy duchownej lub doczesnej złączonej z duchowną na rzecz materialnej.⁴⁵ Nowy kodeks kierując się zmianą definicji samego urzędu z którego wynika jego cel duchowy, sprawy te traktuje bardziej ogólnikowo co nie znaczy, że pewne przewinienia, jak choćby wspomniana symonia nie podlegają sankcjom prawnym (k. 1380). Powierzenie funkcji kościelnej przez kompetentną władzę powinno odbywać się w sposób nieskrępowany. Wpływ bojaźni lub podstępny może spowodować unieważnienie aktu nadania. Poważnym ograniczeniem wolności biskupa w dawnym prawie kodeksowym był wpływ czynnika trzeciego (np. patron) na prowizję kanoniczną. Dlatego między innymi ustawodawstwo posoborowe rewiduje wpływ wspomnianych osób na przebieg kanonicznego powierzenia.⁴⁶ Ostatnim wreszcie wymogiem stawianym powierzającemu urząd kościelny jest sporządzenie aktu nadania na piśmie.⁴⁷ Ma to stanowić dowód prawnego posiadania urzędu przez osobę, która aktualnie go piastuje chociaż ta forma nie jest wymagana do ważności samego aktu. Stanowi ona raczej nakaz prawa ze względu na wymogi porządkowe. Należy jednak zwrócić uwagę, że w dawnym kodeksie jak i w niektórych opracowaniach (np. Bączkowicza, Pasternaka) wymóg formy pisemnej nadania urzędu kościelnego stawia się ze strony „aktu nadania”. Nowe prawodawstwo natomiast żądanie owo kieruje pod adresem nadającego wymagając, aby powierzenie stanowiska udokumentował na piśmie. Zarysowuje się tutaj raz jeszcze wyraźnie bardziej personalistyczne ujęcie prawa.

⁴⁴ Por. KPK 1983 kan. 155 - KPK 1917 kan. 158.

⁴⁵ Por. KPK 1983 kan. 149 § 3 - KPK 1917 kan. 1441, 727 § 1; zob. M. Ż u r o w s k i , Hierarchiczne funkcje ... dz. cyt., s. 220.

⁴⁶ Por. KPK 1983 kan. 1370 § 1, 2 1375 - KPK 1917 kan. 103; zob. F. P a s t e r n a k , dz. cyt., s. 63

⁴⁷ Por. KPK 1983 kan. 156 - KPK 1917 kan. 159.

Wnioski

Odnowione prawodawstwo kościelne w sprawach, które dotyczą obsadzania stanowisk kościelnych stanęło na stanowisku wyłącznego prawa Kościoła katolickiego do dokonywania prowizji kanonicznej.

Sprecyzowanie wymogów dotyczących powierzanego urzędu, kandydata na urząd oraz władzy kompetentnej do dokonania aktu prowizji uwydatniło cel sprawowanych w Kościele funkcji, którym jest przede wszystkim dobro duchowe człowieka.